כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויצא ■ ח' כסלו ה'תש"ע ■ 25.11.2009 ■ גליון מס' 46

תפוצה לכל קהילות ישראל

"ואפילו לפדיון שבויים אסור"

יקיריי הקוראים. באופן חריג ביותר אני מביא הפעם במלואם דברי-תורה של האדמו"ר מצאנז-קלויזנבורג זי"ע לפרשת תולדות, זו שחלפה. בדבריו גם סיפורים מרתקים (אחד מהם ממש מסמר שיער) ולכן לא אלאה אתכם בעוד סיפור לשבת. ואת כל זה אני עושה כדי לזעוק באמצעותו של האדמו"ר הזה, קדוש עליון וגאון אדיר, איש הלכה ומוסר-זעקה גדולה ומרה, לפחות בדרך זו, על כך שיהודים הקרויים חסידים, עם זקן ופאות, מתחברים לסיטרא אחרא ממש ונוטלים כספי כמרים וכנסיות כדי לאזן את תקציביהם. וישנם מביניהם שלוקחים הכספים הללו ומגלגלים עיניים לשמים למרות שקופתם מלאה עד אפס מקום. ולא אנקוב בשמות. שכן, האמת ידועה לרבים. יודעים ושותקים. לא ברור גם הכיצד מוסדות תורה של הציונות הדתית נהנים מהכספים הללו והרי הפסיקות בעניין זה הם ברורות וחד משמעיות וכל תירוץ הוא חסר שחר ובסיס. אותם הקרויים חסידים שנוטלים מכספי הטומאה, גורמים לכך, שיהודים מסכנים בארה"ב הולכים בדרכם והתחילו לקבץ נדבות וכספים בכנסיות רח"ל. הם רואים את הגדולים עושים כך ואיך יפגרו אחריהם. וגרוע מכולם הוא האיש בארה"ב העומד בראש "כולל חב"ד לצדקת רבי מאיר בעל הנס", שמעיז להכניס את כספי הטומאה הזאת למוסד הצדקה הזה, לקודש הקודשים של נשיאי חב"ד ובראשם האדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, ובניגוד לפסיקת רבני חב"ד. אין שום היתר! ואני הקטן והשפל באמת, מזמין כל מי שבידו היתר להציג אותו ברבים ולא להסתתר מאחורי ליחשושים כאילו הגר"מ לנדאו שליט"א, רבה של בני ברק, התיר להם לקחת כספי הצלב. שקר. ונתבקשתי להודיע כאן ברבים, כי "כל עוד אישיות כלכלית ידועה לא תחזיר את הכספים מהם נהנו ונהנים מוסדותיו ל"קרנות הידידות" הטמאות וכו' לא יצפה שאדמו"רי חב"ד יפרשו עליו את סוכת שלומם". שאול שיף

דברי תורה מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה (מקלויזנבורג-צאנז)

(גליון אלף רח"צ כ"ו - ו')

שיעור חומש ורש"י פרשת תולדות תשמ"א.

בתוה"ק: (כו, א-ה) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה, וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך, גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך. יש לדקדק על כפל הלשון, אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך, דהרי בזה שציוה לו הקב"ה שישכון בארץ הזאת כבר במשמע שלא ירד מצרימה, ומדוע הוצרך להקדים ולומר לו אל תרד מצרימה, ושוב כפל עוד ואמר, גור בארץ הזאת? וכבר עמדו בזה המפרשים כאן (עיין רמב"ן וספורנו) והאריכו בפירושים שונים. עוד רבו הדקדוקים בפסוקים אלו, ומאליהם יתיישבו לפי דברינו בעזהשי"ת.

נקדים לבאר סמיכות ושייכות פרשה זו לפרשה הקודמת שמסופר בה איך שבא עשיו מן השדה ואמר ליעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה. וסמיך ליה מיד ויהי רעב בארץ וגו'. הנה בשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"ב סימן תנד) האריך לברר שמצות ישוב ארץ ישראל נוהגת גם בזמן הזה, ובתוך דבריו כתב שם (אות יח - כא) שלדעתו גדר מצות ישוב ארץ ישראל היא, שגם הקיום והפרנסה של האדם יבא מארץ ישראל. עי"ש בארוכה. דבר

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל הגט מקליווא

כך יש לראות את המחלוקת שפרצה בין גדולי הרבנים באירופה בשנת תקכ"ז (1767) והנוגע לגט שסודר בעיר קליווא...

המשך בעמ' 8

חוק וסדר

יומולדת שמח - חלק א' - שי צנוע

מסיבה לא ברורה לחלוטין, חוגגים במקומותינו הזדקנות בשנה, הדבר נשגב מבינתי, אם לא די בכך שחלפה לה עוד שנה מהחיים, אנו עורכים חגיגות ופסטיבלים...

המשך בעמ' 9

שו"ת חורף

בעניין קינוח האף

שאלה: האם לנוכח מגפת מקסיקו יכולים הרבנים והגבאים להורות למצוננים להישאר בבית עד יעבור זעם?...

המשך בעמ' 10

שביבים

■ התוועדות ענק
■ "יארצייט" עד מתי?
■ הדאגה של הרב מבריסק
■ קטע מדו"ח מצמרר

המשך בעמ' 10

זה כותב שם בתורת הלכה פסוקה ולא כדבר מוסר או חומרא בעלמא, אלא דכך היא ההלכה, שמי שמתגורר בארץ ישראל ושולחים לו למחייתו מחוץ לארץ, אינו מקיים בכהאי גוונא מצות ישוב ארץ ישראל. והוא דבר חידוש, שכיון שמקור פרנסתו ומזונותיו הם מחוץ לארץ נחשב לו כאילו הוא עצמו מתגורר בחוץ לארץ.

יש להסמיך לזה ממה שמצינו גבי עירובין (עיין עירובין מט. ורש"י ד"ה משום) דעתו של אדם בתר פתו. כמו כן מי שדר בארץ ישראל צריך להיות קשור ראשו ורובו ולהיות עיניו ולבו שם, וידע שהוא חי בארץ ישראל, ומקור מחייתו מעבודת הארץ אשר נתן לו ה' אלוקיו, וזורע בשעת זריעה וחורש בשעת חרישה. אבל אם אין מקור מחייתו מארץ ישראל רק מחוץ לארץ, אזי הוא יונק את חיותו משרי האומות העולם שבחוץ לארץ, והוא מצפה ומייחל לפרנסתם ולמחייתם, כמו שכתב שם באבני נזר, ואין הוא נחשב כמי שדר בארץ ישראל. וכבר האריכו בזה בספרי האחרונים.

לפי דרך זה י"ל עוד ע"פ המבואר בקב הישר (פרק כה; פרק צח) ובעוד ספרי מוסר, בחומר הדבר שלא לקחת ממון ושלא ליהנות מן הגויים. מקור הדברים בגמ' בבא בתרא (י:) בהך דאימיה דשבור מלכא עי"ש. ונפסק הלכה למעשה בשולחן ערוך (חו"מ סימן לד סעיף יח) שישראל המקבל צדקה מן הגוי בפרהסיא הרי הוא פסול לעדות, שמראה בנפשו שאינו מקפיד על הבושת, והוא דומה כמי שהולך ערום בשוק, עי"ש. והוא דבר חידוש שהמקבל צדקה מן העכו"ם נחשב בין אלו הבזויים שנחשבים כמי שאינם מן הישוב ואינם בגדר בן אדם. וכמו שהמהלך ערום בשוק נחשב לחסר דעה ואינו מן הישוב, כמו כן זה שאינו מתבייש ולוקח צדקה מן העכו"ם הרי הוא מן הבזויים הפסולים לעדות.

בזה ביאר שם בקב הישר מארז"ל (מגילה יב.) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכו'. ולכאורה יש להבין את סברת התלמידים על מה חרי האף הגדול הזה, הרי לא אכלו שם מאכלות אסורות ולא שתו יין נסך, כמו שדרז"ל (שם) עה"פ (אסתר א, ח) לעשות כרצון איש ואיש, כרצון מרדכי והמן, שמרדכי השגיח שהמאכלים בסעודה יהיו בתכלית הכשרות. ברם ביאר בקב הישר בארוכה, שחומר הדבר היה עצם זה שאכלו ושתו ונהנו מן הגויים. אשר על ידי כך שהשפילו בני ישראל עצמם נגד הגויים ונהנו מן הסעודה שהכין להם אותו רשע, כביכול השפילו את הסטרא דקדושה בפני הסטרא אחרא.

מזה למדים אנו את חומר האיסור שלא לקחת מאומה ולא ליהנות מן הגויים. בני ישראל צריכים לקבל מזונם וכל צרכיהם רק מיד ה' הרחבה והמלאה. כן מצינו כשהיו בני ישראל במדבר לא רצו לקבל בחינם מן העכו"ם ואמרו להם, אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי (דברים ב, כח), וכן אמה"כ (שם ו-ז) אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם, כי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידיך ידע לכתך את המדבר הגדול הזה זה ארבעים שנה ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר. פירש"י כי ה' אלהיך ברכך, לפיכך לא תכפו את טובתו להראות כאילו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים.

יהודי צריך לשים מבטחו רק בהקב"ה שהוא ימלא כל הצטרכויותיו לטובה, ואינו צריך לקחת מתנות מן הגויים. על זה מתפללים ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם, ולא יצטרכו בני ישראל זה לזה וקל וחומר שלא לעם אחר. פרנסה צריכים לקבל רק מאת ה'. וכאשר לוקחים ונהנים מן הגוי אזי נכנעים ח"ו תחת ממשלת הסט"א, ועל זה דרז"ל (בבא בתרא י:) את הפסוק (ישעיה כז, יא) נשים באות מאירות אותה וגו'. כן מבואר בכמה מקומות בש"ס לענין איסור קבלת צדקה מן העכו"ם, בגמ' ערכין (ו:) ובמס' סוטה (מז:), ואפילו לפדיון שבויים אסור לקבל צדקה מן הגויים (עיין בבא בתרא ח. ובתוס' ד"ה יתיב).

מאידך מצינו דמפרנסין עניי עכו"ם מפני דרכי שלום (גיטין סא.), דאף דאסור לתת מתנת חינם לעכו"ם משום לא תחנם (דברים ז, ב), מכל מקום מפני דרכי שלום, כשהגוי בא ומכניע את עצמו ומבקש מאת היהודי שיתן לו ממון, אז יש בדבר משום קידוש ה', ובזה מרוממים את קרן הקדושה.

לזה כתיב בסיטרא דקדושה מצד הברכה - והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשולו (דברים טו, ו), ואילו בתוכחה כתיב להיפך, הוא ילווך ואתה לא תלוונו (דברים כח, ד), שמצד הטומאה יש ממשלה לעכו"ם ולאומות העולם, והם נותנים ומלווים לבני ישראל, וכשהקב"ה עוזר והממשלה והמלוכה ביד הצדיקים, כענין שנאמר ברבות צדיקים ישמח העם (משלי כט, ב), אז נותנים בני ישראל לגויים, ובזה יש התרוממות קרן הקדושה.

❊

זכורני מימי ילדותי, שהיו הגויים שומעים מפי היהודים סיפורי מופתים על ה'ראבין' שדבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם, והיו באים אף הם אצל הצדיק להתברך ממנו. אמנם כיום אין זה שכיח כל כך, אך בימים ההם לפני כשבעים שנה כשעדיין לא היתה הרשעות גדולה כל כך בעולם כהרשעות והאכזריות השוררת כיום בעולם, כך היו פני הדברים כשבעיירות הקטנות חיו הגויים עם היהודים זה לצד זה בשלום ובשלוה.

כן ברודניק עיירת מולדתי היה שכיח לראות אף כאלו שאינם מבני ברית שהיו באים להתברך אצל כ"ק אאמו"ר זי"ע, והיה זה חזון נפרץ לראות איך שהיו באים חבורות של גויים להיכנס ולהתברך מפה קדשו, כל אחד על צרכיו שלו או על חולה בביתם וכדו', ואאמו"ר קיבל את כולם, והיו אפילו גויים שרשמו לעצמם קוויטלעך. אבל בשום אופן לא הסכים לקבל מהם ממון או שום דבר הנאה, ואף כשהפצירו בו שרוצים לתת לו ממון סירב בכל תוקף ולא רצה ליהנות מהם מאומה. כן לאחר שנושעו היו רגילים להביא תרנגולים ואווזים מפוטמים כתשורה לאאמו"ר, ולא אבה לקבל מהם דבר והיה משלחם כלעומת שבאו.

והיה זה נחשב אצל אאמו"ר כאיסור חמור וכמאכלות אסורות ממש.

אף כן היה אצל הרבה צדיקים שהיו מקבלים לברכה אף מאלו שאינם מבני ברית, וכמה פעמים היה שעל ידי שהראו להם מופתים, ניצלו הרבה יהודים. כזאת ידוע על אחד מגדולי הסופרים שבפולין, שהיה מגדולי חכמי אומות העולם בימים ההם, שבא פעם להשתטח על ציון קדשו של הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנוב זי"ע, והדבר התפרסם אז בכל המדינה והוא כתוב גם בספרי קורות דברי הימים של מדינת פולין. כאשר שאלוהו איזה שייכות יש לו להרבי ר' מענדלי, סיפר, שהוא היה בן יחיד לאביו שהיה מגדולי הגראפים בפולין (ובימים ההם היה לגראף כח ושלטון כמלך), ובעת היותו ילד כבן שבע שנים נחלה ונשתתק בכל גופו ולא היה יכול ללכת על רגליו ולדבר בפיו. מנהל האחוזה של אותו הגראף היה איש יהודי שסיפר לגראף סיפורי מופתים מהרבי ר' מענדלי, ואמר לו שאף אחד לא יוכל להושיעו זולתי הרבי ר' מענדלי.

בצר לו נסע הגראף עם אשתו אל הרבי ר' מענדל והניחו לפניו את ילדם הקטן, כשהם שוטחים בקשתם שיבקש רחמים עליו שיתרפא ויוכל לדבר ולהלך כאחד האדם. נענה הרבי ר' מענדלי ואמר, מדוע באתם אלי התחת אלקים אנכי כי אוכל לרפא חולים. השיבה הגראפית, הננו יודעים שאינך כאלקים, אבל היות שאתה אדם קדוש, וכשהקדושים מתפללים אל ה' הרי הוא שומע לקול תפלתם, על זאת הננו מבקשים ממך שתעתיר בעד ילדינו שירפא מחליו. אמר להם הרבי ר' מענדלי, שאם יקבל הגראף על עצמו שלא יסלק ממשרתו אף יהודי שעובד אצלו (שהיו אלפי יהודים שעבדו באחוזותיו ופונדקאותיו), ולא יוסיף על דמי שכירותם, אז יברך את הילד. תיכף הבטיח הגראף שמקבל על עצמו כן. אז נענה הרבי ר' מענדלי כלפי הילד ואמר לו, אמור נא האם יכול

אתה להבטיח שכשתגדל לא תעשה רשעות ליהודים. נענה הילד ואמר בפיו, הן, הנני מבטיח. ויהי למופת איך שהילד התחיל לדבר. אמר לו הרבי ר' מענדלי, אם כן, קום התייצב על רגליך ולך אל אמך. כן עשה וקם והלך על רגליו ושב אל בוריו.

כשגדל הילד הזה נעשה לאחד מגדולי הסופרים בפולין. ובימי זקנתו כשהגיע לגיל שמונים, אמר, הנני מוכרח להיות על קברו של ה'ראבין טארים' (זה היה שם משפחתו של הרבי ר' מענדלי), וכן עשה ועלה אל ציון קדשו של הרבי ר' מענדלי. כשראה שם שהמנהג הוא שהעולים על הציון רושמים קוויטלעך להזכר אצל הצדיק, עשה כן גם הוא, ורשם כלשון הזה: ראבין טארים הנני מקווה שהנך נמצא כבר אצל אבותיך אברהם יצחק ויעקב, ובאתי לבקשך שהיות ואני מקיים את אשר הבטחתי לך, וכל ימי לא הרשעתי כלפי יהודים, מבקש אני ממך שתלך לבקש אצל האבות שיעוררו רחמים על בניהם העם הישראל', ויבקשו גם על האומה הפולנית שהרוסים לא ילחצו אותם כל כך. דבר זה התפרסם אז בכל העולם, וממעשה מופת זה של הרבי ר' מענדלי יצא קידוש ה' גדול מאד, להראות העמים והשרים את יפיה של תורת ואמונת ישראל.

דרך זו היתה דרך הצדיקים לתת לגויים למען יראו את כח ה' וכח צדיקי עמו, שבזה יכלו להמתיק כל הגזירות, וכך לא התגברה רשעות הגויים כל כך. כן ידוע שמעת זרח שמשו של הבעש"ט הק' זי"ע עד לשנות המלחמה האחרונה שנות ראינו רעה תחת עולו של אותו רשע ימש"ו, לא היו גזירות שמד וכליה לישראל, ועד תקופת הבעש"ט היו כמה גזירות גירושין וצרות של שמד בישראל, ומעת הופיע אורו של הבעש"ט לא היו כזאת בישראל יותר. כיון שמאז פירסמו הצדיקים את שם ה' בעולם וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא על בני ישראל.

❋

מאידך ניווכח כמה נזהרו שלא לקחת ח"ו מן הגויים. ועל הדבר הזה כבר נענש גיחזי ונתקלל מפני שנהנה מנעמן שנתברך על ידי אלישע (מלכים ב ה, כו-כז). כי לקחת וליהנות מגוי הוא דבר חמור עד למאד.

על כן האריכה התורה בפרשה זו של מכירת הבכורה, שהנה עד הנה עשיו היה הגבור והעשיר בבית, הוא הוא זה שהיה מביא ציד מן השדה ויתן טרף לביתו, והוא היה נותן לחם לאכול ליצחק, ואשר על כן ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו (כה, כח). ולכאורה הדברים תמוהים שאהב אותו יצחק מפני שאכל מצידו ונראה כענין לקיחת שוחד. וידועים דברי האבן עזרא עה"פ ויבז עשיו את הבכורה (כה, לד), שהוכיח מזה שיצחק בא לידי עוני בסוף ימיו ולא היה לו לחם לאכול, שאילו היה יצחק עשיר לא היה אוהב את עשיו בשביל שהספיק את צרכו. וכתב שם האבן עזרא שלא יפלא הדבר שבא יצחק לידי עוני, שיש הרבה צדיקים שאין להם עשירות ואין זה שום חסרון כלפי הצדיקים, והצדיק הגדול ביותר יכול להיות עני ואביון. ובימי זקנותו כהו מאור עיניו של יצחק וירד מנכסיו וכל מחייתו היה ממה שהספיק לו עשיו, על כן אהב אותו, בחינת מארז"ל (סנהדרין קג:) גדולה לגימה שמקרבת. עי"ש דברי האבן עזרא באריכות.

והרמב"ן שם האריך בתוקף רב להשיג על דבריו של האבן עזרא, שהרי חז"ל (עיין ב"ר סז, ז) הפליגו בגודל עשרו של יצחק ואיך יוכל להיות שאיבד את כל רכושו, והרי מצינו שאחרי כן עוד באו אליו מלכי ושרי פלשתים לכרות עמו ברית, ואמרו לו ראו ראינו כי היה ה' עמך (כו, כח), ואם היה עני ומחוסר לחם לא היו אומרים לו כן, ובמה היו רואים שה' עמו אם היה ה' בעוכריו לאבד את כל נכסיו? על כן מבאר הרמב"ן שענין הציד אשר הביא עשיו ליעקב "כי כן יעשו השרים והמלכים, בוחרים בציד כל מאכל, וכל העמים יובילו מהם שי למורא", ואדרבה מפני חשיבותו ועשרו של יצחק היה עשיו מחניף לו ומביא לפניו ציד לאכול. והרי מצינו שהלך יעקב אל רבקה להביא מגדיי העזים, הרי שהיה לו הרבה מזון בביתו, ועוד הרבה שם הרמב"ן לדחות את כל ראיות האבן עזרא. עי"ש. ובאמת כבר יצאו עוררים אם יצאו הדברים מפי האבן עזרא, ובודאי שמשה אמת ותורתו אמת ודברי הרמב"ן בנויים על יסודות איתנים, וגם דברי חז"ל מורים כן, כדאיתא (ב"ר סז, ז) שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך.

אלא שעשיו היה מביא לפניו דורון ומנחה מן הציד אשר צד בשדה, וכשהיה מוצא איזה דבר מובחר היה מביאו לפני אביו.

והנה אף שיצחק אבינו לא ידע מרשעתו של עשיו הרשע, מ"מ יפלא הדבר שקיבל ממנו המנחה, דהלא עשיו הרשיע את מעשיו והיה דינו כישראל מומר (עיין קידושין יח.), והיה נחשב כגוי גמור, וכדאיתא במדרש (מובא בדעת זקנים מבעלי התוספות בריש פרשתן) שלא היה נימול, כיון שהיה אדמוני ולא היה נבלע דמו. וכתב זקה"ק בישמח משה (בפרשתן עה"פ ויאמר יעקב מכרה) שלפני מתן תורה מי שהתנהג כיהודי ושמר את מצוות התורה היה דינו כישראל, ומי שהתנהג כגוי ולא שמר מצוות ה' היה דינו כגוי, ואז לא היה תורת ה' מורשה, שאם האב הוא יהודי גם על בנו חל ממילא שם ישראל, ונמצא לפי זה שעשיו היה דינו כגוי, והרי אסור לקחת מתנה וליהנות מגוי?

לפי זה יש לפרש כפשוטו של מקרא את הפסוק ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו, היינו איך הגיע יצחק לכך לאהוב את עשיו, משום כי ציד בפיו, שעשיו הוא זה שהיה מפרנסו, ויצחק היה אוכל ונהנה מציד וסעודתו של אותו רשע עשיו, ולא מיבעיא לדברי האבן עזרא שכל פרנסתו היה מידי עשיו, אלא אפילו לדברי הרמב"ן, על ידי שנהנה ממתנתו ומציד של עשיו, אפילו רק לעתים רחוקות, דבר זה השפיל ופגם את כח הקדושה ונתגבר כוחו של הטומאה ושל אותו רשע, עד שהיה יכול להיות כדבר הזה שיאהב יצחק את עשיו.

אבל רבקה שלא נהנתה כלום משל עשיו ולא הביא לה מאומה, היא ראתה את האמת והיתה אוהבת את יעקב.

לכן סיבב הבוכ"ע המסבב כל הסיבות שיבא עשיו מן השדה עייף ורעב, ואחזתו בולמוס עד שאיבד מאור עיניו (עיין חתם סופר בפרשתן ד"ה הכי בשם בעל ההפלאה), עד שהוצרך לבקש מיעקב ולהתחנן על נפשו ועל חייו, הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי הולך הוא למות, משום שאז הוצרך עשיו להכניע עצמו בפני יעקב, ומאת ה' היתה זאת להפוך את הגלגל, שעשיו שעד עתה היה המושל והמוציא והמכניס הוצרך להיכנע בפני יעקב איש תם יושב אהלים, ולבקש ממנו פת לחם לאכול. ועל זה אמר הכתוב, על כן קרא שמו אדום, שאז התחילה הכנעתו של אותו רשע, ולזכר זה נשאר שמו אדום, שאז נכתב ונחתם גזר דינו שסופו לכליה ודם תהא אחריתו, ושלא ישאר מכל שדה אדום שריד ופליט והיו לשממה ולחורבן.

בזה גם יש לבאר מה שדייקא עתה אמר יעקב, מכרה כיום את בכורתך לי. שלכאורה יש להבין, שאם לא רצה יעקב שתהיה הבכורה לעשיו, כמו שאמר אין רשע זה כדאי שיקריב לפני המקום (רש"י כה, לא), למה המתין עד כה, וכי אילו לא היה מזדמן דבר זה שבא עשיו מן השדה כשהוא עייף וביקש אוכל מיעקב, האם היה מניח את הבכורה אצל עשיו, וכי לא היה יכול לקנות ממנו בדמים מרובים את הבכורה עד עתה כמו שמכרו לו כעת עבור נזיד עדשים. הרי מצינו שגם את חלקו במערת המכפלה מכר עשיו ליעקב, כמאה"כ (בראשית נ, ה) קברי אשר כריתי לי, ופירש"י (מו, ו) מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי, וזהו אשר כריתי לי, העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו. ע"כ. אם כן היה לו לבקש מאביו יצחק שהיה לו ממון הרבה לדעת רז"ל, או מרבקה אמו שגם לה היה ממון הרבה,והיא הרי ידעה ברשעתו של עשיו, שיתנו לו כסף שיוכל לקנות את הבכורה מעשיו, ובודאי היה מתרצה עשיו למכור את הבכורה בעבור בצע כסף, ומדוע איחר יעקב עד עתה מלקנות את הבכורה מאותו רשע?

אלא שכל זמן שכוח הטומאה של עשיו היה בתוקפו וגבורתו, לא

היתה הטומאה מניחתו להעביר את הבכורה ליעקב, ועד שכבר הגיע לידם דבר זה שיגיע הבכורה ועבודת הכהונה לידי עשיו הרשע, לא היו מניחים שיוציאו זאת מתחת ידו, וכל המשחיתים והמחבלים שבעולם שמרו על עשיו מכל משמר וכבכת עין שתשאר הבכורה ברשותו, ולא היה מציאות בעולם שיוכל יעקב לקנות את הבכורה ממנו. רק כעת שכבר נחלש כוחו של עשיו הרשע על ידי שהוכרח להשפיל עצמו בפני יעקב ולומר לו הלעיטני נא מן האדום האדום הזה, והוא הוצרך להיות הנוטל והמקבל מיעקב, ויעקב נתן לו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת, בזה ניצח יעקב לעשיו והחליש את כל כח תקפו, וכעת היה יכול לקחת ממנו את הבכורה. על זה אמר מכרה "כיום" את בכורתך לי, שעתה הוא העת והעונה המסוגל לכך שתמכור לי את הבכורה.

זה שאמה"כ "ויאמר עשיו הנני הולך למות", שכל כך נכנע כוחו של עשיו וניטל ממנו כל חיותו בזה שנתן לו יעקב לאכול, עד שנמאסו חייו בעיניו. כי זה לעומת זה עשה אלקים, שכמו שכשגו נותן ליהודי נהיה הישראל הלוקח ממנו נכנע לגמרי אל הטומאה, כמו כן הוא להיפך כשיהודי נותן לגוי אזי הטומאה נכנעת מפני הקדושה. ויאמר יעקב השבעה לי וגו', ועשיו הסכים לכל אשר ביקש ממנו יעקב והלך אחריו כשור לטבח יובל ומילא אחר כל דבריו.

על כן "וימכור את בכורתו ליעקב", ומתמה הכתוב איך היה יכול להיות כדבר הגדול הזה שמכר עשיו את בכורתו, ומתרץ והולך: "ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים", ועל ידי ש"ויאכל וישת" על ידי זה "ויקם וילך ויבז עשיו את הבכורה". כי לפני שאכל מיעקב לא היה מוכר את הבכורה בעבור כל הון שבעולם, ואפילו אם היו נותנים לו תועפות זהב וכסף לא היה מסכים לוותר על הבכורה, אמנם מעת שאכל ממה שנתן לו יעקב, נתבלבלה עליו דעתו ולא ידע מהנעשה אתו ונתבזה הבכורה אצלו ושוב לא היה צריך לה. כך היה יכול יעקב לקנותה ממנו.

❋

בזה יובן היטב מ"ש בזוהר הקדוש (פרשת וישלח דף קסו:) עה"כ (משלי יב, ט) טוב נקלה ועבד לו ממתכבד וחסר לחם, שיעקב השפיל רוחו לפני עשיו כדי שלאחר כך יהיה עשיו עבד לו וישלוט עליו ויתקיים בו יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים וגו', ויותר חכמה וערמה עשה בזה מכל מה שעשה מעולם נגד עשיו, ואילו הרגיש עשיו בחכמה זו היה הורג את עצמו מחמת הבושה שלא יבוא לזה, עי"ש. ולדברינו יובן היטב דאילו היה עשיו יודע שבזה שיעקב נתן לו לאכול לחם ונזיד עדשים, גחלים הוא חותה על ראשו (משלי כה, כב), ומשבר ומכניע את כל כח הטומאה שלו שתהיה כאין וכאפס, ועל ידי זה היה יכול לקחת ממנו את הבכורה ואת הברכות, והוא הלך לאבדון עד עולם, היה עשיו מעדיף להרוג את עצמו. את כל זה סיבב המסבב כל הסיבות, שיבוא עשיו מהשדה והוא עיף ויעקב יתן לו לאכול, ובזה יכנע עשיו ליעקב.

על כן כאשר בני ישראל יושבים בארץ ישראל הקדושה, שהיא ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה תמיד ועיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה (דברים יא, יב), ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך (שם ח, ט-י), צריך לדעת כי שם צריכים להיות ניזון רק מידי ה'. אבל אם ניזונים ממקורות אחרים, ואפילו מיהודים שבחוץ לארץ, שעליהם ארז"ל ישראל שבחוץ לארץ כאילו עובדי עבודה זרה בטהרה (עבודה זרה ח.), אזי ח"ו השפע שלהם בא משרי אומות העולם, ובזה משפילים את הקדושה של ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה תמיד. ומכל שכן שאינם מקיימים בזה מצות ישוב ארץ ישראל, כדברי האבני נזר הנ"ל. כי מצות ישוב ארץ ישראל צריכה להיות שיזונו ויתפרנסו מתחת ידי הקב"ה, ורק מידו הרחבה והמלאה, וישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו.

בזה יש לבאר מה שנחלקו רבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי (ברכות לה:), ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו', תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. היינו שמלאכת ישראל תיעשה על ידי אומות העולם. וצריך לבאר אמאי מיאן רבי ישמעאל בשיטת רשב"י, ומדוע לא יהיה עדיף יותר שתהא מלאכתנו נעשית על ידי אחרים?

ונראה לומר עפימ"ש בחתם סופר (סוכה לו. ד"ה דומה) על הא דתנן התם דאתרוג הכושי פסול,ובתוך הדברים כתב שם "שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים". כן כל עבודות הבנין וכל מה שמוסיפים לבנות בארץ ישראל וכל שאר אומניות שיש בהם ישוב העולם הוי מצוה מן התורה, וכשנוטעים אילן בארץ ישראל מקיימים מצות עשה מן התורה. והנה מי שעושה מלאכתו לשם שמים לקיים מצות בוראו,הוא בודאי מקיים בזה מצוה מן התורה. על כן סבירא ליה לרבי ישמעאל שכיון שכל עבודת הקרקע והבנין בארץ ישראל מצוה היא, צריך לעשות המצוה בעצמו, ולא להניח מצוה זו לאומות העולם שיעשוה תחתינו.

- כמו שמסופר על הרה"ק מבארדיטשוב בעל קדושת לוי זי"ע, שהיה גדול בתורה בדורו ומצעירותו היה ידוע כעילוי שבעילויים, ונלקח לחתן אצל גביר ועשיר גדול בעיר זעליחוב. לאחר נישואין, כשהתחיל להתקרב לתלמידי הבעש"ט, לא מצא דרך התנהגותו חן בעיני חותנו ותמיד היה מתחקה אחר אורחותיו. פעם בערב סוכות נראה הקדושת לוי ברחוב העיר כשהוא מהלך וסוחב על שכמו שק מלא בתבן וקש וחבילת עצים לצורכי סוכתו, וכל בגדיו מתלכלכים ומלאים אבק ממשאו. אנשי העיר בראותם איך שחתן הגביר רץ כך ברחוב, כולם נקבצו לראות את המחזה הלזה, וכאשר באו וסיפרו לחותנו על הנעשה ברחוב העיר עם חתנו, חרה לו הדבר מאד, ששם היו רגילים בדרכי נימוסים ובנועם הליכות, ויצא אל רחוב העיר והתחיל לטעון בפניו, למה אתה שם עצמך ללעג ולקלס, מדוע לא אמרת לי שהנך נצרך לקחת דברים אלו והייתי שולח לך את אחד המשרתים ופועלים נכרים העובדים בביתי ובמקומות עבודתי, והיה לוקח לך הכל בעגלת סוסים? ענה לו הקדושת לוי תשובה ניצחת: ימחול לי חותני, וכי אכבד את הגויים הערלים ואת הסוסים במצות סיכוך הסוכה, וכי מצוה זו הבאה לידי לא אקיימנה בעצמי. כמבואר בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) דעשיית הסוכה גופה הוי מצוה ומברכים עליה אקב"ו לעשות סוכה, וגם ההכנה למצוה צריך לעשות הכל בעצמו.

זהו שאמר רבי ישמעאל "הנהג בהן מנהג דרך ארץ", היינו בהן עם התורה והמצוות הנהג את המנהג דרך ארץ, שבארץ ישראל גם המנהג דרך ארץ הוא חלק מקיום התורה והמצוות, והיא מצות עשה ככל שאר המצוות שבתורה, וכמו שיש מצות עשית סוכה יש מצוה בבניית בית בארץ ישראל. כן מצינו בכמה מהתנאים שהיו עובדים בעצמם עבודת השדה, כדאיתא בגמ' גבי אבא חלקיה (תענית כג:), ושמאי הזקן היה פועל בעבודת הבנין (שבת לא.), וכפי שמונה הרמב"ם (בפירוש המשניות אבות פ"ד מ"ה) התנאים והאמוראים שהיו עוסקים במלאכות ביגיע כפיהם.כמו שמצינו במצות עשיית מעקה, שעיקר המצוה הוא שיעשהו האדם בעצמו, ודנו הפוסקים (עיין מחנה אפרים הלכות שלוחין סימן יא; פתחי תשובה חו"מ סימן תכז סק"א) אם יוצאים ידי חובת המצוה בעשיית המעקה על ידי גוי, ויש שדנו בזה דכיון דאין שליחות לעכו"ם (בבא מציעא עא:) לא מהני בזה שליחות, ויש פוסקים שס"ל דכיון דמעלה לו שכר הרי יד פועל כיד בעל הבית (בבא מציעא י.) וחשיב כאילו עשאו בעצמו. אמנם לכמה שיטות בעשיית מעקה על ידי נכרי מקיימים רק הלא תעשה של לא תשים דמים (דברים כב, ח), אבל לא את העשה של ועשית מעקה לגגך.

כיוצא בזה מצינו עוד סתירת המאמרים, כי הנה ארז"ל (אבות ב, ב) טוב תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון, ובמקום אחר מצינו (קידושין פב:) רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. וע"ל בזה עפימ"ש הגה"ק בעל דעת קדושים (בספרו תפלה לדוד בסדר תפילת שחרית) בחילוק הנוסחאות בתפילת י"ח אם אומרים ברך עלינו או ברכנו, ומבאר שיש חילוק בזה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, שדייקא בארץ ישראל שייך הנוסח ברכנו ה' אלוקינו בכל מעשה ידינו עיי"ש.

בדרך זו יש לומר, שבארץ ישראל שגם המנהג דרך ארץ ועשיית המלאכה הוא מצוה מן התורה, וכדברי החת"ס והאבני נזר הנ"ל והוא מוסכם מכל הפוסקים, ומקיימים בזה מצות וישבתם בה (במדבר לג, נג), שצריך ליישב את הארץ, ומן המצוה הוא שמקור הפרנסה תהיה דוקא מארץ ישראל, וכל עבודת הדרך ארץ שם הוא מסיטרא דקדושה, שם אמר רבי ישמעאל הנהג בהן מנהג דרך ארץ, ושם אמרינן טוב תורה עם דרך ארץ, שיהיה רוב היום בתורה ומיעוטו במלאכה, אבל לא שתעשה המלאכה על ידי אחרים, כיון שיש מצוה בעשיית המלאכה. ובשיטת רשב"י ורבי נהוראי יש לומר, או דס"ל דישוב ארץ ישראל אינה מצוה מן התורה, או דמיירי בחוץ לארץ, ושם אמרינן שפיר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. ואלו ואלו דברי אלקים חיים.

בזה יבואר מה שאהב יצחק את עשיו, והתמיה נודעת וכי לא ראה יצחק שיעקב איש תם יושב אהלים וישב יומם ולילה בבית שם ועבר על התורה ועל העבודה, ועשיו הרשע הוא איש ציד המתרוצץ כל היום בשדה, ואף שביארנו כבר שזה היה יכול להיות מפני שנהנה יצחק מעשיו, התמיה עדיין במקומה עומדת. אלא שעשיו הרשע רימה את אביו יצחק באמרו ששיטתו הוא כשיטת רבי ישמעאל, שאמר הנהג בהן מנהג דרך ארץ, והרי האבות קיימו את כל התורה עד שלא ניתנה (קידושין פב.), ואם כן צריך הוא לקיים מצות ישוב ארץ ישראל וישבתם בה עד שלא ניתנה. ואמר עשיו שעל כן הוא יושב בשדה כל היום ועובד עבודת השדה לחפור בורות שיחין ומערות ולבנות בתים, ובזה מקיים ישוב ארץ ישראל, ויעקב שהוא יושב אהלים כל היום אינו מקיים מצוה זו, והרי טוב תורה עם דרך ארץ.

זה שאמר הכתוב, ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו, היינו שהוא אוכל רק ממה שהוא בעצמו צד ומזמין לו טרף לאכול, והוא מקיים טוב תורה עם דרך ארץ. ולפי"ז קאי כי ציד בפיו על פיו של עשיו, היינו שהוא אוכל רק מיגיע כפיו והוא מיישב את הארץ. אבל רבקה אמנו אוהבת את יעקב, וי"ל דסבירא לה שלא בזה מקיימים מצות ישוב ארץ ישראל, ושלא כדברי החת"ס הנ"ל, או דס"ל שכיון שעדיין לא ניתנה המצוה עדיין אין צריך לקיימה, וס"ל כרבי נהוראי שאמר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, ועל כן אהבה את יעקב.

על כן כיון שרצה הקב"ה המסבב כל הסיבות להראות שהצדק עם דרכו של יעקב, הראה אשר לא יהיה צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, וכמו שאמר רבי נהוראי מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב, אבל תורה אינה כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו, והתורה עומדת לאדם אף בימי חוליו וחולשתו לתת לו אחרית טוב. לזה לנוכח טענת עשיו הרשע על יעקב שהיתה כי טוב תורה עם דרך ארץ, ואילו יעקב הינו יושב אהלים, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וגוררת עון (אבות ב, ב), סיבב הקב"ה שיבא עשיו מן השדה והוא עיף ויהיה רעב לאכול ולא יהיה לו לחם לאכול, ויעקב האיש תם יושב אהלים שיושב יומם ולילה ולומד תורה, וקטן יעקב ודל מכח וגבורה, הוא הוא שהחיה אותו ונתן לו לאכול, ומזה נראה בחוש לכל העולם שלא יהיה צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, והוכח למראית עין שהצדק עם דרכו של יעקב ולא עם עשיו. כי עשיו עם כל גבורתו וחכמתו שהיה איש ציד כמעט ומת מרעב, ואילו יעקב שהיה איש תם יושב אהלים נתקיים בו אין מחסור ליראיו והוא עוד בישל לו לחם ונזיד עדשים, ויש לו די והותר לעצמו ולתת גם לעשיו. בזה נתברר שהצדק וההלכה הוא עם יעקב, שמניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, והתורה עומדת לו לאדם בילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו, ומי שהוא דבק בתורה עוזר לו הקב"ה הזן ומפרנס לכל שאל יחסר לו מזון בכל עת ובכל שעה. דבר זה למדים אנו מפרשה זו, והיא תורה שלימה לדורות עולם.

עוד ממשיכה התורה להראותינו איך שרשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, שהנה עשיו הרשע עיפה נפשו להורגים ולא היה לו לחם לאכול, ואפסה בידו כל תקוה, ועיניו כבר נסתמאו מחמת רעבון כדאיתא במדרש (עיין פענח רזא בפרשתן עה"פ והוא עיף ובפירוש רזא דמאיר שם אות מח), ואין לו כבר כח להזיז את איבריו, והוצרך לבקש מיעקב שילעיטהו האוכל לתוך פיו, וכבר הוכרח למכור את הבכורה ליעקב. ויעקב לא נתן לו עבור הבכורה מעדני מלכים, וכמאה"כ ויעקב נתן לעשיו כי אם לחם יבש ונזיד עדשים, ועבור זה הוכרח למכור את הבכורה החשובה. "ויאכל וישת ויקם וילך", שעד שלא אכל היה משותק באיבריו ולא היה יכול כלל לקום וללכת על רגליו, וכבר נוכח לראות שמצבו הוא בכי רע ודרך הקדושה היא דרך האמת, ואחר כל זאת עדיין "ויבז עשיו את הבכורה", ואמר שאין שום תועלת בבכורה ובעבודת השי"ת.כל זאת למרות שראה בעיניו את נצחון הקדושה ודידן נצח, ושהוא עם כל עמלו ויגיעו יכול למות בין רגע מחרפת רעב, וכפסע היה בינו ובין המיתה, ואילו היה יעקב לומד באותו שעה בבית המדרש ולא היה עשיו מוצאו בבואו מן השדה כשהוא מבשל נזיד עדשים, לא היה יכול להתקיים ולעמוד אפילו שעה אחת. הרי אחר שכבר ראה שהוא צריך להכנע אל הקדושה, היה לו ללכת אל יעקב ולהודות שיעקב אמת ותורתו אמת, ודרך הקדושה היא היא דרך האמת ודרך הטומאה אין בה כל שוויות, אך הרשעים כים נגרש ועדיין עומד במרדו ויבז את הבכורה.

כד הוינא טליא, כשהיינו לומדים בפרשת תולדות, פרשה זו של מכירת הבכורה מעשיו ליעקב, הוה מרגלא בפינו, שהנה יעקב ועשיו חילקו ביניהם את העולמות, שיעקב לקח את העולם הבא ועשיו לקח את העולם הזה (תנא דבי אליהו זוטא פרק יט), והתנו ביניהם שליעקב לא יהיה חלק בעולם הזה, ואסור לו ליהנות מבשר ותבשילים ושאר הנאות העולם הזה, וכמארז"ל (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, וליעקב מותר לאכול רק פת חריבה במלח וקצת מים ולא יותר. ואילו עשיו רשאי לזלול ולסבוא וליהנות מכל טוב הארץ. אז הוסיף יעקב להתנות עמו, שכאשר יעשה סיום מסכתא שהיא סעודת מצוה ושמחה של מצוה שמחה של תורה, זה שייך לתורה ואז מותר לו ליהנות בסעודה גמורה. והסכים עשיו לזה שבעת סיום מסכתא יהיה מותר ליעקב לאכול בשר ומיני מטעמים. והנה כאשר חזר עשיו מן השדה עיף ויגע ורעב, ונכנס לתוך הבית לבקש מיעקב אולי יש לו פת לחם במלח עבורו, ראו עיניו שיעקב מבשל לעצמו חלות לחם ותבשיל של נזיד עדשים, מיד התחיל לצעוק עליו: האם חשבת לגנוב את לבבי בשעה שהנני בשדה ואיני רואה אותך, מי הרשה לך לעשות סעודה, הרי אסור לך ליהנות מן העולם הזה. השיב לו יעקב: עשיתי היום סיום על מסכת ברכות, וכעת הנני מכין את סעודת הסיום. אמר לו עשיו: הרי רק מתמול שלשום עשינו הסכם זה בינינו וכבר סיימת מסכתא. נענה יעקב: אכן אין זה נמשך אצלי זמן ארוך וכבר סיימתי את המסכתא. בשמוע עשיו דברים אלו אמר: אם כן, בכל שני ימים תעשה לך סיום מסכתא ותעשה לך סעודה. אמר לו יעקב: ומדוע לא, אם אוכל לסיים מסכתא, הרי התנינו ביניינו שאוכל לעשות סעודת מצוה. אמר עשיו: אם כן, כל זה איננו שוה לי ואני רוצה לחזור בי, שאני אקבל את חלק העוה"ב ואשב ואלמד כל היום ואעשה סיומי מסכתות ואוכל לאכול

בסעודת הסיום. אמר לו יעקב: הנך הבכור ורשאי אתה לקחת לך איזה חלק שתבחר, והצדק אתך שהיה מקח טעות וטעות לעולם חוזרת. שאל עשיו: מה הולכים ללמוד עכשיו. השיבו יעקב: כעת סיימתי מסכת ברכות ותתחיל עתה ללמוד מסכת שבת. החל עשיו ללמוד פרק יציאות השבת שם יש כמה סוגיות חמורות, ושבר את ראשו להבין דבר מהנלמד, וככה עברו כמה שבועות עד שהגיע לפרק כירה, וגם שם לא עבר עליו בנקל, וככה עברה עליו כמחצית השנה, כשבכל אותו הזמן לא אכל כי אם לחם צר ומים במשורה. כשכבר לא היה יכול לסבול יותר, בא עשיו אל יעקב ואמר לו, שהדבר קשה מדי בעבורו והוא רוצה לחזור בו מן העבודה הקשה הזו. שאל אותו יעקב: היכן הנך אוחז במסכתא. אמר לו: אחר פרק כירה. אמר לו יעקב: הנני מסכים לדבריך ואני אקח לי את העולם הבא ואשב ואלמד, ואתה תחזור אל העולם הזה. וכך חזרו להסכים ביניהם כאשר היה בתחילה.

לאחר כמה ימים נכנס עשיו אל הבית וראה ששוב פעם מיסב יעקב לסעודה, ושאל אותו: מה אירע היום שהנך מיסב לסעודה. ענה יעקב ואמר: סיימתי מסכת שבת. אמר עשיו: איך יתכן כדבר הזה והרי אני טרחתי כחצי שנה ולא הגעתי רק עד אחר פרק כירה. אמר יעקב: איני יודע מה אתה סח, אני התחלתי ללמוד היכן שסיימת, ומשם והלאה כבר אינו קשה כלל ועלה לי בנקל. התחיל עשיו לטעון שיעקב מרמה אותו, את כל המסכתות הקלות הוא לוקח לעצמו, ואילו לו הוא נותן ללמוד את הדפים הקשים, לו היה ממתין עוד זמן מועט גם הוא היה עושה במהרה סיום על מסכת שבת. על כן אמר שהוא שוב רוצה לבטל את החלוקה. אמר לו יעקב: הנני מסכים, אף שכבר החלפת ב' פעמים את דבריך, עוד פעם אחת אעתר לך. והתחיל עשיו בלימוד מסכת עירובין, וכמובן שאחר זמן קצר שוב חזר בו...

כשהיינו ילדים הארכנו עוד בסיפור זה הרבה, איך שבכל פעם עלה הדבר שליעקב היו הדפים הקלים שבש"ס ועשיו קיבל לחלקו את הדפים הקשים. והנה בכל דבר המורגל בפי ישראל מונח איזה ענין ויש לו איזה מקור ושורש, והרמז במעשה זה כי לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, והשי"ת עוזר תמיד להולכים בדרכיו, ומובטחים אנו בדברי רבי נהוראי שאמר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שהיא היא האומנות הטובה ביותר, ומעולם לא עזב הקב"ה את לומדי התורה.

ומוכרחני לומר, נער הייתי וגם זקנתי, ועלי לתת שבח והודאה להשי"ת, שמימי קטנותי לא עזב חסדו מאתי, וכשכ"ק אאדמו"ר זי"ע נלקח לבית עולמו הייתי נער רך בשנים ונשארתי לבדי בדד במרחקים רחוק ונטוש מביתי, והייתי נע ונד בדרכים, ואך זאת נחמתי בעניי - הגמרא והתוספות שלמדתי אז. כך כשהגעתי למחנות המות בימות השואה לא היה אף אחד רשאי לדעת את זהותי, ובמחנה זו ששהיתי שם אילו היו יודעים על אחד שהוא רב היו שורפים אותו למות מיד, והצלחתי להחביא את זהותי ולא ידעו שאני רב, וגם שם לא עזבני הקב"ה ושהיתי שם כשנה שלימה ועבדתי בעבודות הקשות ביותר, ובכל פעם עזרני הקב"ה בכל מיני סיבות ואופנים, ועם כל הצרות שעברו עלי נראה לי שעברתי את אימי השואה קל יותר משאר אנשים, ובזכות אבותיך למות לא נתנני השי"ת ולא עזב חסדו מאתי. ובכל פעם היה לי התחזקות כשנזכרתי בדף גמרא ובפרק משניות. בכל מצב שהייתי הנחתי תפילין בכל יום, ובעזרת השי"ת לא בא אל פי מאכל טריפה, ולא נהניתי מתבשיליהם אפילו פעם אחת בכל זמן שהותי שם. עם כל חולשתי לא בא אל פי יותר מחתיכת הלחם שנתנו שם לאכול, ואמרתי אז כמה פעמים, שמוכרח להיות שניתנו לי כוחות מיוחדים מן השמים שאני יכול להישאר בחיים בלי לאכול כמעט מאומה. כן השי"ת עזרני ונשמרתי מחילול שבת דאורייתא, ובכל שבת היו לי נסי ניסים ושמירה דלעילא שלא אצטרך לחלל את השבת, ולדאבוני מאיסור טלטול מוקצה דרבנן לא זכיתי להישמר.

כן לא העברתי מעולם את שערות זקני בתער, ובכל אלו הדברים נשמרתי אפילו בזמני הצרות הקשים ביותר.

וזאת אחת אספר למען ידעו נפלאות ה' ועזוזו אשר עשה. פעם נשברה מכונת התספורת הכשרה ונמנעתי מלגלח את הזקן, והתחילו שערות הזקן לצמוח. המפקד הראשי של המחנה (שהיה רשע ונוכל ורוצח שעבד י"א שנים בשרות הנאצים ולדאבונינו היה מזרע ישראל) ביחד עם הקאפו פגעו בי והבחינו בי כי לא גזזתי את זקני, וצעק אלי המפקד, מה עם זקנך, והשבתיו בהתחמקות שלא היה לי פנאי לגזוז. באותה שעה קיבל אותו רשע את תשובתי,אך הזהירני בחומרה שאם עוד פעם אחת יראה אותי עם זקני אבוי לנפשי, וכבר אראה מה הוא יעשה לי. אך עדיין לא הזדמן לי מכונה כשירה, ולגלח בתער לא אביתי בשום אופן. עבר עוד יום ושוב הוצרכתי ללכת לעבודת הפרך, והלכתי במרוצה כפי יכולתי לבל יפגע בי עוד פעם. למזלי פגשו בי שוב שני הרשעים הללו, וכדרכם התחילו לצעוק עלי בחרפות וגידופים, וסחבו אותי לתוך חדר משרדם, שם ציוה המפקד על אחד מפיקודיו שיוריד לי את הזקן יחד עם העור שמסביב. פקודה אכזרית זו כרגיל שם לא היה להשיב, ואני לא הייתי רגיל לעמוד בכגון אלו ולא ידעתי מה אוכל לעשות מאומה לפני רשע זה.אך לפתע נתעורר בי להט של מסירות נפש, והיטב חרה וכאב לי הדבר שעומדים להסיר את זקני בדרך של איסור (וזה היה מהפעמים היחידות באלו השנים שחרה לי על איזה דבר מה שעוללו לי), ולא יכולתי להתאפק והתחלתי להתחנן בפני אותו רשע (שלא היה נחשב אצלו מאומה לרצוח בני אדם) ואמרתי לו, אני מוכן שתלקה אותי בעשרים וחמש מלקיות (שיש בהם כדי להמית והיה ברור אצלי שלא אוכל לעמוד בהם), אך אנא בזקני אל תגע עוד יום אחד, וכשאחזור למחנה אראה מה לעשות. באותה שעה אירע לי נס ופלא, שהרשע הזה הביט לעומתי ואמר לי, מיד היעלם וברח מלפני שלא אראך יותר. כמובן שברחתי מיד ונסתי כל עוד נפשי בי. הלה התחיל לרדוף אחרי וצעק לפני שאעמוד. נעמדתי בפחד גדול ממה שיעולל בי עתה, והנה הוא זורק לעברי דג מעושן גדול וצועק אלי בלעג, מלא כריסך בזה... ומזה היה לי לאכול במשך שני ימים. ראיתי אז בחוש שברצות ה' לא יטוש ולא יעזוב את בני עמו ונחלתו. וכהנה יכולני לספר עוד ימים רבים, ולא אוכל לגמור לספר כל נפלאות וחסדי ה', ובודאי אבי ואמי התפללו לפני כסא הכבוד והעתירו בעדי, והשי"ת היה בעזרי על כל צעד ושעל.לא כאותם המדמים שכיום אין רואים את ההשגחה העליונה. כל מי שהיה במחנות השואה ראה בכל יום את נפלאות ההשגחה מן השמים, ומה שרצה יהודי לעשות למען כבוד ה' היה תמיד השי"ת בעזרו לשמרו מכל פגע רע. ומה שנכשלו לפעמים ח"ו, היה רק משום שלא עשו ופעלו די הצורך. דבר זה רואים עד היום הזה, והחובה ללמד דבר זה לדור אחרון בנים יולדו, שידעו זאת האברכים והבחורים. אין חכם כבעל הנסיון, לכו בנים שמעו לי כי יראת ה' אלמדכם, שאם יראים מהשי"ת לא יארע שום דבר רע לאדם, ולא כדעת השוטים והשוגים בהבלי העולם, אשר בחשיכה יתהלכו ולא יראו כי יד ה' עשתה כל זאת.

צריך להתבונן ולראות את יד ה' ולסמוך על הבוכ"ע, והשי"ת אשר היה עם אדם הראשון ועם אברהם יצחק ויעקב ועם כל אבותינו הקדושים הוא חי וקיים ועדיין הוא אתנו עד היום הזה. גם היום רואים נסים ונפלאות כאשר בימי קדם, והעיקר הוא הבטחון האמיתי בה' וכשבוטחים ונשענים באמת ובתמים על חסדו הגדול עוזר הקב"ה.

דבר זה אנו למדים מפרשה זו, פרשת תולדות, שיעקב אבינו הבוטח בה' חסד יסובבנו והוא זה שהחיה את עשיו שסמך על כוחו וזרועו, ולבסוף בא לידי חרפת רעב. ואז נחלש כוח הטומאה על ידי כניעתו של עשיו ליעקב כל כך עד שויהי רעב בארץ, שבכל ארצות הגוים נהיה רעב, וזאת מפני התחלשות כח הטומאה. זה השייכות בין שני פרשיות אלו, שעל ידי התגברות כח הקדושה, שיעקב נהיה הזן ומפרנס, וכל השפע הלך אל יעקב אבינו, נתרוקנה הסטרא אחרא מכל וכל, וממילא ויהי רעב

בארץ.

ואמר הכתוב "וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה", שלא רצה להראות עצמו שבע בפני אומות העולם הרעבים ללחם, כמו שפירש"י עה"פ למה תתראו (בראשית מב, א) למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים. "וירא אליו ה' ויאמר" בהיות שהנך רוצה ללכת למצרים, ושם יקרבו אותך ותרבה לך ריעים ומכירים, ובהיות שפרעה עוד זוכר את אביך אברהם, ואת כל הקורות אותו עם המלאך שהכה אותו, ותבקש ממנו שבהיות שהיוקר מאמיר בארץ ישראל שישלח לך מזון וצידה ממצרים או שאר הצטרכויות שלא תוכל להשיג בארץ ישראל. אם כן תרצה לחזור לארץ ישראל ושמקור מחייתך יהיה מארץ מצרים, ואולי יעלה בדעתך לגור בארץ ישראל ובכל תקופת זמן תרד למצרים להשיג שם מזון ומחיה. על זה אמר הקב"ה ליצחק "אל תרד מצרימה, שכון בארץ אשר אומר אליך", היינו אל תרד למצרים בשעה שאתה שוכן בארץ אשר אומר אליך, והוא דבר אחד נמשך, שהזהירו הקב"ה שלא יעלה בדעתו שיביא צרכו וסיפוקו ממצרים מה שאי אפשר לו להשיג בארץ.והוסיף לומר "גור בארץ הזאת", ובכלי יקר כאן כתב "כי שכון משמע יותר דירת קבע מן גור שהוא לשון גירות", אמנם לולי דבריו יש לומר להיפך, דלשון ויגר מורה גם על דירת קבע לזמן מרובה, וראיה מלשון הכתוב (בראשית כא, לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, וברש"י שם, מרובים על של חברון, בחברון עשה עשרים וחמש שנה וכאן עשרים ושש, הרי שלשון גירות מורה גם על אדם המתגורר במקום אחד כ"ו שנים, וכן מצינו (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, והיו שם ר"י שנים. ושכון יתפרש גם מלשון עראי, כאדם השוכן ונח במקום מסויים לזמן מה, וכמו שהמשכן נקרא כן מלשון שכון, שלא היה דירת קבע וכאשר יחנו כן יסעו. לפי זה "שכון" משמע דירת ארעי, ו"גור" הוא כאדם שמתגורר במקום אחד בקביעות לזמן מרובה.

על זה הוסיף הקב"ה לומר לו, שלא זו בלבד שתשכון בארץ בדרך עראי, אלא "גור בארץ הזאת" עליך לקבוע בקביעות של ממש לעולם, ולא תצא מארי"י בעבור כל הון שבעולם אפילו לרגע אחד למצרים. כמו שהיו יהודים בירושלים, וגם אני הכרתי אחדים מהם שהתפארו לפני שמיום היותם על האדמה לא יצאו מתחומי ירושלים, והיו כאלו שאף שיצאו מירושלים הקפידו שלא ללון אפילו לילה אחת מחוץ לירושלים. והמשיך לאמור לו "ואהיה עמך ואברכך" שאני אשפיע לך ממקור הברכה, ולא תצטרך לקחת מן הגויים, כי אם תצא מארץ ישראל תצטרך לקבל את השפע מהגויים ומשרי אומות העולם, ודבר זה אי אפשר להיות שיצחק יהיה נכנע אל הגוים ולקבל השפע מהם. אבל כשתגור בארץ הזאת אהיה אני עמך ואברכך.

ואכן נתקיימה בו ברכת ה' עד שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך. ונראה ביאור הכוונה בזה לפי פשוטו, שהנה הגויים ראו אשר ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים (בראשית כו, יב), והתפלאו כולם על המראה שבשנת הרעב גדל אצל יצחק מאה פעמים יותר ממה שגדל בשנים רגילות, ואמרו שכנראה יש לו איזה תחבולה באופן שהוא מזבל את השדה, שעל ידי הזבל שהוא מזבל את השדה גדלה התבואה אלף פעמים יותר (עיין רש"י שם). ועל זה אמרו שזבל פרדותיו של יצחק שוה יותר מכספו וזהבו של אבימלך, כי זבלו מצמיח מאה שערים. נמצא לפי"ז שאין הדברים אמורים בדרך גוזמא, אלא שאמרו שבאמת זבלו היה שוה יותר מכספו וזהבו של אבימלך. אמנם באמת היה "ויברכהו ה'" מברכת ה' אשר היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה (משלי י, כב). זה הדבר היה החילוק שבין בית ראשון לתקופת בית שני, שבזמן בית ראשון היו ישראל איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו (מלכים א א, ה), ודוד ושלמה היו מושלים על כל העולם כולו, ובבית שני אף שהיה בית המקדש קיים הוצרכו לנדוד לפרנסתם לחוץ לארץ, וכורש מלך פרס הוצרך לשלוח להם לצרכי הקרבנות, כמאה"כ (עזרא ו, ט) ומה חשחן ובני תורין ודכרין וגו' מלח חמר ומשח, והיו צריכים להגיע אל הגוים שבחוץ לארץ, אמנם זה היה ירידה ושפלות גדולה.

לכן מצינו בעת שנחנך ביהמ"ק השני ויבכו בבכי בקול גדול (עזרא ג, יב), וכבר עמדו בזה המפרשים (עיין רש"י שם) לבאר על מה בכו, הרי היה להם לשמוח על שהגדיל ה' לעשות עמהם. ולדרכינו יבואר, שבכייתם היתה שהם צריכים להגיע אל מלכי אומות העולם אל כורש שהוא יספק את צרכי הקרבנות, ואם כן מה תועלת יש בכל בנין בית המקדש, הרי השפע נשאר אצל הטומאה והסטרא אחרא, ועדיין יקבלו את הפרנסה מן הטומאה, ורק על ידיהם יוכלו להקריב את הקרבנות, ועל זה בכו וקוננו בקול גדול.

❊

מכל זה יש ללמוד שצריכים לבטוח רק על הבוכ"ע, ולא לקחת וליהנות מן הגויים ולא לסמוך עליהם, ולדעת שאסור לקחת מן הגויים, ושבכל מה שהגויים נותנים שורה רק קללה ולא ברכה. ומה טוב היה כל זמן שידעו בני ישראל שצריך להתבייש לקחת מן הגוי ולא רצו לקחת מן הגויים, ורק על הקב"ה נשואות עינינו. ואחרי כל התירוצים שיש על זה, הרי זה חרפה ובושה שישראל צריכים להגיע לפרנסת הגויים ולהשפעתם. בני ישראל צריכים להיות הזנים ומפרנסים לגויי הארצות, ושהגויים יצטרכו להגיע לבני ישראל ולקבל מהם. ואנחנו בני ישראל לא נצטרך להגיע לעם אחר, ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם. יעזור השי"ת, מגיע כעת חודש כסליו, ובימי החנוכה נכנס הברכה בשמן, וכאז כן עתה תשרה הברכה במעשה ידינו. ויעזור השי"ת שבני ישראל יוכלו להתפרנס מידך הרחבה והמלאה, בפרנסה בהרחבת הדעת ובקדושה, ותהא השנה הזאת שנת גאולה וישועה במהרה בימינו אמן.

פרקים בעולמה של רבנות הקהילה בישראל

מאמר שלושים ואחת בסידרה

/ הרב אהרון כ"ץ*

הגט מקליווא

מחלוקות גדולות מלוות את הציבוריות הרבנית במהלך כל תולדותיה. חלקם נוגעות לענייני הציבור כולו, וחלקן נוגע לפסקי הלכה הנוגעים ליחידים אך הן מתגלגלות לעניין ציבורי ממדרגה ראשונה.

כך יש לראות את המחלוקת שפרצה בין גדולי הרבנים באירופה בשנת תקכ"ז (1767) והנוגע לגט שסודר בעיר קליווא, ונתפרסם כפרשת הגט מקליווא.

אדם בשם יצחק בן לייזר נייברג שמוצאו מן העיר מנהיים שבגרמניה בא בקשרי אירוסין עם לאה בת יעקב גונצהויזן מן העיר בון. הנישואין התקיימו בעיר מנהיים בחודש אלול תקכ"ו. מיד אחרי החתונה ברח החתן לאחד הכפרים הסמוכים ואף השיב את הנדוניה שקבל. כאשר שוכנע החתן לשוב לעיר בון גילה לאשתו שהוא שרוי בסכנה ומכיון שהוא נאלץ לעזוב את גרמניה ואין הוא חפץ לעגנה יתן לה גט בעיר קליווא בצפון מערב גרמניה סמוך לגבול עם הולנד. לעיר זו גם הגיעו אנשים נוספים ובתוכם אבי הכלה הצעירה והם פנו לרבה של קליווא הרב ישראל ליפשיץ. הרב ליפשיץ שהיה ידוע כגדול בישראל ומומחה בדיני גיטין התייחד עם החתן ובקש לשכנעו לחזור בו מכוונתו ולהביא שלום בבית הזוג הצעיר אך שוכנע שהחתן נחוש בדעתו לגרש את אשתו, ואכן ביום כ' באלול תקכ"ו סודר הגט בבית הדין על ידי חברי בית דינו של הרב ובנוכחות עדים כשרים. לאחר מתן הגט הפליג החתן בדרכו לאנגליה. אבי החתן שלא היה בסוד כל העניין כעס על שבנו גרש את אשתו בגט פיטורין והיה סבור שמשפחת הכלה, שהייתה בת עשירים הייתה צריכה לפצות את בנו על מסירת הגט. הוא פנה לרבה של העיר מנהיים וטען שכיון שבנו החתן לא היה שפוי בדעתו בשעת מתן הגט יש לפסול את הגט שניתן בעיר קליווא. רבה של מנהיים פנה בתלונה לבית הדין הגדול שישב אז בעיר פרנקפורט שבראשו ישב אז ר' אברהם אביש מן העיר ליסא, אחד מגדולי אותו הדור, בעל הברכת אברהם על הש"ס. במכתב שהריץ רבה של מנהיים אל בית הדין של פרנקפורט דמיין נדרשו הרב ובית דינו להכריז על האישה כאשת איש האסורה לכל אדם, שכן המגרש לא היה בר דעת בשעת הגירושין וגיטו אינו גט.

במכתב הרבנים הם פירטו את המניעים שמשכנעים אותם שאכן החתן אינו שפוי בדעתו ומוסיפים ואומרים "כי מה שאמר לפני האב"ד מקליווא שהוכרח להרחיק נדוד הוא מעשה שטות שלו מחמת פחד ומרה שחורה ומה גם שאין לסמוך שבזמן קצר כזה חזר לבריאות ולדעה צלולה אלא בכלל שוטים יחשב", ומסכמים הרבנים: "יצוו להכריז בבית הכנסת ששום אדם לא ישא אישה זו עד ישוב האיש לביתו ואם יתברר שדעתו צלולה אז יחזור ויגרש ותשתרי (ותותר) לעלמא ובאשר עכשיו הוא זמן השוק יתפרסם הדבר ביותר". ואכן רבני פרנקפורט דמיין קיבלו דברי רבה של העיר מנהיים ר' טעביל העם, ובקשו מהרב ישראל ליפשיץ להוציא פסק הלכה ברור המבטל את הגט. כל חליפת המכתבים הזאת מוכרת לנו מן הספר "אור הישר". הספר יצא לאור לראשונה בשנת תקכ"ט (1769) וכלל את התשובות שנכתבו בעניין הגט המדובר. הספר יצא לאור ומצוי בידינו ממהדורתושיצאה לאור בעיר לעמברג של שנת תרס"ב (1902). בתשובה ג' של אותו הספר תמהים רבני פרקפורט דמיין: "איך עלה על דעת מעלתו להזדקק למישרי להתיר) אשת איש לעלמא על ידי גט כהאי גוונא ולמי שיודע בטיב גיטין וקידושין ודאי אסור להזדקק לזה להיות לו עסק בגירושין כי הך". המכתב יצא מפרנקפורט ביום ה' ח' בתשרי והגיע אל הרב ליפשיץ ביום שמחת תורה. ביום ג' כ"ז תשרי תקכ"ז השיב הרב ליפשיץ לדייני העיר פרנקפורט. דבריו מודפסים שם בסימן ה' של אותו הספר. הרב ליפשיץ קובל בפני הדיינים שהם קיבלו מיד את דברי הרב ממנהיים בלא לשמוע אותו תחילה. בעיקר קובל הרב על שהדיינים מתייחסים אליו כאילו הוא אינו יודע בטיב גיטין וקידושין. לגופו של העניין עומד הרב ליפשיץ על דעתו שהחתן היה בריא ונפשו. עניינו של הגט הפך לנושא לברור הלכתי שבו השתתפו רוב פוסקי אותו הדור. בין התשובות המצויות בספר אור הישר נמצאות תשובותיהם של ר' אריה ליב ממיץ, בעל השאגת אריה, ר' יהשע פלק בעל הפני יהשע ר' יעקב עמדין ור' שאול מאמשטרדם ועוד גאונים ידועים. אין ספק שאחד הבולטים והמשפיעים ביותר בפרשת הגט מקליווא היה רבנו בעל ה"נודע ביהודה". גם מנוסח הפתיחה של הקדמת הרב העורך של ספר אור הישר יכולים אנו להתרשם עד כמה הייתה חשובה בעיניו תשובתו של בעל ה"נודע ביהודה". הוא פותח הקדמתו לתשובה במילים "ועתה נפתחו ארובות השמים ואראה מראות אלוק' מראה אופן בתוך האופן כמראה הלפידים אור יוצא מבין החרשים הלא הוא הגאון הגדול מוהר"ר יחזקאל סגל אב"ד ור"מ העיר פראג ומרוב חכמתו חכמה עילאה (עליונה) יועץ ונשוא פנים וחכם חרשים. הוא הכה בשבט פיו את האימים המטילים אימה יתירה על הבריות, דבש וחלב תחת לשונו בתחילה בפה רך ממולח טהור קודש ...ובתוכחות על עוון ייסר אנשים אשר יצא עתק מפיהם ומפי כתבם". אין ספק שסגנונו של הרב כנגד רבני ודייני פרנקפורט דמיין היה חריף ותקיפותו ההלכתית של הנודע ביהודה מצאה כאן את מלא כוחה.

בדרשה שנשא הרב ביום צום גדליה אמר בעל הנודע ביהודה: "אני אומר על מעשה שאירע בזמנינו על אישה אחת ושמה לאה בת ר' יעקב מק"ק בון שנתגרשה מבעלה בבית דינו של הרב הגאון דשם כדת משה וישראל וחכמי פרנקפורט דמיין פסלו הגט ורוב חכמי ישראל התירו אותה להינשא וגם אני בין המתירים והנני נשבע ברבים ככה נזכה להיות בשנה הבאה פטורים מן הגלות המר כשם שהאישה הזו מותרת לכל אדם מישראל חוץ מכהנים וקרובים. ועם כל זה חכמי פרנקפורט הכריזו עליה איסור וכמה מן האחריות יש להוציא

לעז על גט כשר. והנה ח"ו לא היה כוונתם להוציא לעז אלא מתחילה נכשלו בהוראה ואף לגדולים הקדמונים שהיו בישראל אירע לפעמים שגגת הוראה, ועכשיו מחמת כבודם וקנאתם מחזיקים עצמם בזרוע בדעתם ועל זה אני בוכה שאני יודע שגדולי ישראל המה, ונכשלו בזה. ועל כל פנים זאת מוטל עלי לפרסם שכל הכרוזים שלהם בעסק הך איתתא אין בהם ממש ושום אדם לא יחוש לדבריהם. ואף כי כבודם רב מכל מקום יש בזה חילול ה' צריך אני להשגיח על כבוד שמים ועל כבוד התורה ועל תקנת בנות ישראל ולפרסם ההיתר של אישה זו ומהיום והלאה על כל העומדים פה וכמו כן למי שיבוא לאזניו הזה ידיעה מכרוזי שאני מכריז בזה מי שיוסיף להוציא לעז על הגט הזה אני איני צריך להחרימו בשמי כי מעצמו חל עליו גזירת רבנו תם יהיה מי שיהיה אפילו כגובה ארזים גבהו לא ימלט ממצודת רבינו תם". (הדברים הובאו בדרושי הצל"ח, מהד' אריה ליב גלמן עמ' תפ"ח).

ברור שכרוז בנוסח בזה לא היה יכול לעבור לסדר היום בלא תגובה. רבני העיר פרנקפורט החליטו שהרב בעל "נודע ביהודה" או איש מיוצאי חלציו לא יוכלו לכהן פאר ברבנות העיר פרנקפורט דמיין וגם לא יוכלו לדרוש בבתי הכנסת שבעיר במקרה שיוזמנו אל העיר או יזדמנו שם במקרה. צריך להוסיף שבין מכשירי הגט היה גם הגאון בעל השאגת אריה, ר' אריה ליב רהב הגדול של העיר מיץ. כל כתביהם של גדולי רבני אירופה לא שכנעו את רבני פרנקפורט לחזור בהם מפסקם ולהתיר את האישה לנישואין. רק בראשית שנת תקכ"ט למחרת יום הכפורים, כאשר נפטר רבה של העיר פרנקפורט נסתיים הויכוח על הגט שנערך בעיר קליווא.

אין זה כמובן הנושא היחיד בו נתגלתה תקיפותו ועמדתו הבלתי מתפשרת של בעל הנודע ביהודה. נושאים שונים הנוגעים לציבוריות הישראלית וגם לפסקי הלכה של יחידים העמידו את הנודע ביהודה כאחד ממעצבי דמותה ההלכתית וההשקפתית של היהדות בזמן החדש.

נושאים אלה יידונו אי"ה במאמרינו הבאים.

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

*הרב אהרן כ"ץ. ראש כולל הלכה במכון גבוה לתורה אונ' בר אילן. רב קהילת "דובב עוז" רמת גן.

חוק וסדר

פינה משפטית מאת עו"ד משה פרידל

יומולדת שמח - חלק א' - שי צנוע

אני יודע, הבטחתי, אבל מה לעשות? לפעמים המציאות חזקה מכל דמיון.

אז כן, הבטחתי לכם השבוע סיפור על הקמע שהציל. אבל, בצוק העיתים כמו שאומרים: "זה יצטרך לחכות". תשאלו על מה ולמה? אספר לכם.

לאשתי היה השבוע יומולדת. כן, יומולדת.

מסיבה לא ברורה לחלוטין, חוגגים במקומותינו הזדקנות בשנה, הדבר נשגב מבינתי, אם לא די בכך שחלפה לה עוד שנה מהחיים, אנו עורכים חגיגות ופסטיבלים.

השנה החלטתי להעניק לרעיה את המתנה היפה מכל - את עצמי.

בשנה שעברה, החלטתי לפנק את הרעיה ולקנות לה מתנה. שי נחמד, משהו קטן, צנוע ולא מנקר עיניים.

בערב, בדרך מהמשרד חלפתי בקניון ורכשתי לאשה מוצר ביתי, שימושי ופרקטי באריזת שי מהודרת. מברגה, אכן כן מברגה. המברגה הישנה עשתה את שלה. "הלכה הבטריה", קבעו מביני עניין.

מתברר כי בטרייה חדשה עולה יותר ממברגה חדשה "קומפלט". ביני לבין עצמי, עשיתי חשבון. חיברתי אחד ועוד אחד והגעתי לשלוש מאות וחמישים שקל, כולל מע"מ. גם שימושי וגם חסכוני.

האשה תשמח.

בערב, משבאתי הביתה, מסרתי את השי הצנוע לכלת השמחה.

הכלה מצידה התנצלה שהיא לא בטוחה שזהו בדיוק המוצר לו היא זקוקה, במיוחד נוכח העובדה שמעולם בכל ימי חלדה לא הבריגה בורג.

"זה בסדר" הפטרתי והתנדבתי להבריג במקומה.

אשתי באופן כללי די שמחה מהפתרון, כך שבסך הכל אפשר לומר שיום ההולדת הוכתר בהצלחה.

"בשנה הבאה" הרהרתי ביני לבין עצמי "אני שוקל להעניק לאשת נעורי מסור חשמלי". בגילה המופלג אני מתקשה לעשות שימוש במשור הידני, הידיים כבר לא מה שהיו פעם.

אומר ולא אכחש, באופן כללי בחרתי לאמץ את השקפת העולם של הפילוסוף והוגה הדעות הדגול סימפסון, הומר סימפסון. אני שב ורואה אל נגד עיני את האפיזודה בה רכש לרעייתו שתחי', מארג', כדור באולינג לפי מידותיו ואף זכר לחרוט עליו באהבה את השם "הומר", רמז לאהבתו.

וכך, תוך שחלפה לה שנה, נמלכתי בדעתי, הנחתי בצד את רעיון המסור והחלטתי ללכת השנה על כיוון חדש ומהפכני. להעניק לאשתי את המתנה היפה מכל - את עצמי, ליתר דיוק, טיול לירושלים עם עבדכם. אבל, זה כבר סיפור בפני עצמו ועניין לעסוק בו בשבוע הבא.

והקמע שהציל?

הקמע ימתין עוד קמעה.

ואף על פי כן, פטור בלא כלום אי אפשר. משאין לי סוף משעשע לסיפור, אסיים בבדיחה:

אחד חוזר הביתה, סחוט מהעבודה, ביום ההולדת של אשתו. הגברת מקבלת את פניו בציפייה דרוכה:

"מה קנית לי?"

האיש מתנצל, מסביר שהיה לו יום קשה בעבודה, הבוס לא נתן לו רגע מנוחה, עומס העבודה היה בלתי נסבל ו...הוא גם שכח.

היא, כלומר האשה, יורדת לחייו וממררת לו אותם עד שבסופו של דבר הוא נשבר ועוזב את הבית.

אחרי פרק זמן מסוים האיש חוזר, די מרוצה מעצמו ומעניק לאשתו מעטפה.

"הנה" הוא אומר "קניתי לך מתנה".

"מה?" שואלת האשה בסקרנות.

"תפתחי" אומר לה הבעל בחיוך מלא מסתורין "תפתחי".

מה מתברר? הוא קנה לה מתנה. חלקת קבר, כן, חלקת קבר.

מה שהיה קודם מחוויר לעומת הבאות. צעקות, צרחות, מכות..., הבעל מנסה להרגיע את הרוחות ומסביר שזה לא מה שהיא חושבת ושקרא בספרים הקדושים שזאת סגולה בדוקה לאריכות ימים. בסופו של דבר, איכשהו הגברת נרגעת ובני הזוג שבים לשגרת היומיום.

חולפת לה שנה.

הגברת בטוחה שהבעל שלמד את הלקח משנה שעברה, כבר לא ישכח, ממתינה לו בכליון עיניים ובציפייה דרוכה. "מה קנית לי?"

הוא מביט בה, בוחן את העניין, ומפטיר:

"תגידי לי, במתנה של שנה שעברה, השתמשת כבר?"

הכותב הינו בעל משרד עורכי דין ברעננה

שו"ת חורף הרב שבתי יגל

בעניין קינוח האף

שאלה: ישנה תופעה בבתי הכנסת ובבתי המדרש, בעיקר בקרב הצעירים, אשר מקנחים את האף מבלי להסב את הראש ומניחים אחר כך את ממחטות הנייר על שולחנות התפילה, גלויים לעיני כול, ומתעטשים בחופשיות בלי להתחשב בסביבה ולא נעים להעיר להם. מה אומרת ההלכה? האם לנוכח מגֵפת מקסיקו יכולים הרבנים והגבאים להורות למצוננים להישאר בבית עד יעבור זעם?

תשובה: ודאי שתופעה מגונה היא ויש להראות להם את המקורות דלהלן, ואם יראי ה' המה יחדלו ממנהגם זה.

ביאור: בספר קהלת[א] כתוב: "כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" ומבארת הגמרא במסכת חגיגה[ב]: "מאי על כל נעלם? אמר רב זהו ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה. ושמואל אמר זה הרק בפני חבירו ונמאס" הרי דכל המתנהג בצורה הגורמת מיאוס לסביבה ייתן על כך את הדין.

ועל אחת כמה וכמה אם הוא תלמיד חכם, דהרי הגמרא בעירובין אומרת[ג] דתלמיד חכם המתנהג בצורה מאוסה חייב מיתה בידי שמים.

על שגורם לציבור למאוס בתורה ובלומדיה[ד], ולכן כתבה הגמרא במסכת שבת[ה] דכל תלמיד חכם שיש לו רבב על בגדו חייב מיתה בידי שמים.

וז"ל הערוך השולחן[ו]: "וכן כל דבר המאוס אסור לעשות בפני חבירו אפילו שלא בשעת אכילה".

ובאשר לשפעת שמקורה במקסיקו, הנה הדבר פשוט שכל אדם אשר יש חשש כי הוא חולה במחלה מדבקת ועלול להדביק אנשים אחרים הבאים במחיצתו - שעליו להישאר בבית ולא לבוא במגע עם אנשים, אפילו אם משום כך לא יוכל להתפלל במניין[ז].

א - פרק י"ב פסוק י"ד.
ב - דף ה עמוד א'.
ג - דף צ"ט עמוד א'.
ד - עפ"י רש"י במסכת שבת דף קיד עמוד א'.
ה - דף קיד עמוד א'.
ו - חלק או"ח סימן ק"ע סעיף י"ב.
ז - עיין בענין זה בספר "משפטי התורה" לרב צבי שפיץ חלק א' סימן פ"ז.

שביבים / שאול שיף

התוועדות ענק

אלפי משתתפים מכל החוגים התורניים יגיעו במוצאי שבת הבאה (פרשת וישלח) להתוועדות חסידית ראשונה מסוגה, לרגל י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות", יום הגאולה של האדמו"ר הזקן, מייסד תנועת חב"ד. ההתוועדות תתקיים בבניני האומה בירושלים בהשתתפות ה'חויזר' של הרבי מליובאוויטש זצ"ל, הרה"ג יואל כהאן שליט"א.

בעוד שבהתוועדות חסידים "קלאסית" המשתתפים בה יושבים מסביב לשולחן אחד, בהתוועדות זו, כ-3000 משתתפים מכל חוגי הציבור התורני, יישבו בכיסאות האולם אל מול פני הרבנים, שישבו סביב שולחן אחד וייתוועדו ופניהם אל הקהל. באמצעות מסכי ענק ואמצעים טכניים נוספים, הקהל כולו יהיה שותף באווירה המיוחדת במינה של ההתוועדות שתתקיים בחזית האולם.

ה'מתוועד' המרכזי בהתוועדות זו יהיה ר' יואל כהאן ה'חוזר' האגדי של הרבי מליובאוויטש זצ"ל, של התוועדויותיו ולשיטת הסברתו יצאו מוניטין בקרב קהלים רחבים ומגוונים. בהתוועדות ישתתפו גם הראשון לציון הרב הראשי לישראל, הרב שלמה עמאר, הרב יהושע שפירא, ראש ישיבת רמת גן ורבנים נוספים.

פרק מיוחד בערב זה יוקדש לללחנים של האדמו"ר הזקן, אותם עשרת ה"ניגונים המכוונים" שהרבי הזקן חיבר בעצמו. את המנגינות הללו ילמדו וינגנו חיליק פראנק, מנדי ג'רופי ומקהלה אותנטית. שי מיוחד יחולק למשתתפים - תקליטור חדש של ניגוני אדמו"ר הזקן עם הסברים משובבי נפש.

"יארצייט" עד מתי?

בס' "הדרת קודש" (מכתבים סי' נ"ב) כותב: הגיד לי איש א' ששמע מהגה"צ ר' העניך זצ"ל אבד"ק אלעסק, כי יא"צ (יום זיכרון) צריכים לנהוג רק עד חמישים שנה, ובוודאי קיבל כן מן חותנו ורבו הגה"ק ר' שלום מבעלז זצ"ל, ע"כ. ואמנם בספר "מנחת אלעזר" (לקוטי תשובות שבסוף הס' סי' ל"ג) כותב אב"ד מונקאטש: על דבר מה שאומרים בשם צדיק א' שלא יזכירו נשמות רק עד נ' שנה, שד"ז (שדבר זה-ש.ש.) אסור לאמרו ואף יש לזה מקור בחוקי העכו"ם, וע"ש מה שהזכיר מדברי הרמב"ן (עה"ת פרשת משפטים על הפסוק "ועבדו לעולם").

ובספר "רב פעלים" (ח"ד סוד ישרים סי' י"ז) נשאל ה"בן איש חי" אם לאחר עשרים שנה צריך הבן לעשות לו יארצייט כנהוג? והוא כותב: "יום יא"צ אין לו גבול בשנים, ואפי' אם יחיה הבן מאה שנים אחר פטירת או"א (אביו ואמו-ש.ש.) צריך לעשות כל ימי חייו יום יא"צ למנוחת או"א... כי נפש האדם אע"פ שנפטרה מהעוה"ז וניצולה מכל עונש ונכנסה לג"ע, אינה קונה שלימות העליות שלה בפעם אחת אלא עולה בהדרגות בזמנים חלוקים, ויש נשמה שאפי' עד אלף שנים לא תגיע לכל המעלות שלה הראויות אליה... וא"כ תמיד יש תועלת לנפש האדם מכח מעשים טובים של בנו אפי' אחר מאה שנים ויותר"!

בספר ארחות רבינו בעל ה"קהלות יעקב" (עמ' ש"ה) נאמר: "אמר לי מו"ר זצוק"ל, שכעבור חמישים שנה הנפש מסתלקת מהגוף ואין כל תועלת בביקור על הקבר, רק לפעמים הקב"ה משאיר נפש של צדיק אחד גם יותר זמן מזה כדי שיהיה אל מי לפנות שיתפלל עליהם בעת צרה, או שהצדיק בעצמו רוצה להישאר"... עם זאת הוא מציין (שם עמוד ש"י): "ראיתי שמו"ר זצוק"ל אומר קדיש ומתפלל על הוריו אף לאחר חמישים שנה מפטירתם"!

שוב ראיתי בספר "מורא הורים וכיבודם" (עמ' קצ"ט) שהביא על "בעל דברי חיים" מצאנז, שלא היה מחזיק את יום היארצייט של הוריו לאחר חמישים שנה מפטירתם, ינן כי לאחר יובל שנים נשמת הנפטר מגיעה למקומה. ("עליית נשמה"/ הרב צבי יברוב.)

הדאגה של הרב מבריסק

הגר"ש קפלן שנילווה אל מרן הגרי"ז סולובייצ'יק הלא הוא הרב מבריסק זצ"ל, בעלותו ארצה, סיפר על אחת מחוויותיו באותה נסיעה:

בהיותם באניה בדרך מאודיסה לתורכיה היו עמם עוד בני תורה רבים. הם דאגו מראש שהאוכל שיוגש להם בדרך יהיה בהכשר כיאה לבני תורה. היחיד שלא הסכים לטעום מהאוכל שהוגש שם היה הרב מבריסק זצ"ל. גם לבני ביתו ולילדיו שהיו בגיל הרך לא הרשה לאכול מהמזון שהיה באניה. יום אחד ניגש רב החובל אל הרב לברר מדוע הוא נמנע מלאכול. רב החובל שדיבר בשפה הרוסית נזקק למתורגמן שיעביר את דבריו אל הרב זצ"ל. וכששמע באמצעות המתורגמן (הרב קפלן) שהרב חושש לטיב כשרות המזון, הציע שהרב ישלח שליח לבטן האניה ויוציא מבריכת הדגים אשר שם, דג חי ויבדוק אם הוא כשר. אחר כך יסור למחסן שע"י המטבח ויקבל כלים חדשים שעדיין לא בושל בהם, ובמו ידיו יקלף לעצמו תפוחי אדמה ושאר ירקות ויבשלם בעצמו בסירים חדשים. לאחר הרהור קל השיב הרב: נו, "שיהיה עבור הילדים". ובטרם שלח את הרב קפלן לבצע המשימה, א"ל: "ראה להדליק בעצמך את הגז כדי שלא ניכשל בבישולי עכו"ם. ובאים הגוי בעצמו יבעיר את הכיריים, כבה אותם והדלק אותם מחדש.

ירד הרב קפלן אל בטן האניה, ועשה את הכל כמצווה. כאשר ראה הרב את רב החובל שהוא מכבה את הגז ומדליק מחדש, שאלו: "למה אתה חושש, לבישולי עכו"ם? אני יהודי!" כאשר חזר הרב קפלן וסיפר את הדבר לרב מבריסק הגיב הרב בהתרגשות "וואס, ער איז א ייד?, (מה, הוא יהודי?) מיד הוסיף ואמר: "עכשיו נגולה אבן מלבי. מאז בא אלי רב החובל הייתי מוטרד מאד מהמחשבה, מדוע הגוי הזה דואג כ"כ לילדים שלי? עכשיו ששמעתי שהוא יהודי נחה דעתי"... (מאוספו של ר' יעקב גולדבלאט).

קטע מדו"ח מצמרר

דו"ח המומחים שליוו את משלחת הרבנים מטעם ועידת רבני אירופה

ימים שלישי רביעי חמישי לפרשת תולדות ה'תש"ע

ה"ה הרבנים: י.ר. ו-י.ק. (מסיבות בלתי צפויות, נמנע ברגע האחרון מהרב מיכה רוטשילד להגיע לאיסטנבול למרות שכבר היה במסלול לעלות למטוס).

סיכום ביקור בבתי העלמין העתיקים בתורכיה, איסטנבול, שחוללו קשות בידי יהודים.

בסיור בבתי העלמין נטלו חלק הנתבעים עתה בדין תורה: הרב יצחק חליבה, בנו הרב נפתלי חליבה, ראשי קהילות אורטוקוי, חוסקוי, וקוזקונז'וק, שליוו את נציגי ועידת רבני אירופה: הרב יחיה טובול שליט"א והרב יצחק דיין שליט"א החוקרים בפרשה. (מן הראוי לציין כי המומחים נעזרו בצילומי אוויר).

"בית העלמין בחוסקוי:

מראות זוועה נתגלו לעינינו גם בבית קברות זה. טרסות חדשות שנבנו אל תוך קברים ישנים בחלקים רבים של בית העלמין. בטרסות אלו ראינו, לדאבוננו, שכבר הספיקו לקבור בהן עשרות אנשים במהלך השנים האחרונות.

כמו כן, ישנם אזורים שלמים של קבורות חדשות בתוך קברים ישנים מחוץ לאזור הטרסות. העובדה היא, שלאחר כל קבורה חדשה האדמה שנחשפת מלאה, כמובן, בעצמות קדמונים.

משם המשכנו לאזור קברו של מהר"י בסאן זצוק"ל, הנמצא בסמיכות רבה באזור שחולל רח"ל. זיהינו הזנחה קשה מאוד בכל בית העלמין הזה. ראינו קברים פרוצים ופתוחים (באזור המדרון במיוחד), והעזובה זועקת לשמיים.

מערכת הכבישים שנבנתה בבית העלמין הזה - נבנתה גם היא תוך הרס קברים רבים. ניתן לראות בבירור את הבדלי המפלסים בין הקברים, שנמצאים בצידי הדרך לבין מפלס הכביש. יש לציין, כי הכביש נועד לאפשר גישה לחלקות החדשות וקבורה חדשה.

מבנה ההספדים החדש גם הוא נבנה אל תוך קברים ישנים ופגיעה קשה בהם.

לשאלתנו על פשר עבודות של טרקטורים באזור האוטוסטרדה הצמוד לבית העלמין - הסבירו לנו אנשי הקהילה, שאכן לפני מספר שבועות פנו אליהם הרשויות לפנות שני קברים שהתגלו תוך כדי עבודות, ונציגי הקהילה אישרו בפנינו שאכן פינו את שני הקברים רח"ל.

עברנו לחלקו השני של בית העלמין הזה, שנחצה על ידי אוטוסטרדה. על חלק מהשטח נבנה מחסן עירוני ומגרש חניה למשאיות של העירייה. בצמוד אליו ישנו שטח שבו ניתן לראות מאות רבות של מצבות שעדיין פזורות במקום. גם שם ההזנחה והעזובה זועקות לשמיים."

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ובריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
טל. 052-7723288
אימייל. gilwein26@012.net.il